

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

**ДЛУГОПОЛЬСЬКИЙ
ОЛЕКСАНДР ВОЛОДИМИРОВИЧ**

УДК 332.122:338.45.01

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ СТРУКТУРНОЇ
КОРЕКЦІЇ ПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА РЕГІОНУ**

Спеціальність: 08.02.03 –
Організація управління, планування і регулювання економікою

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

ЛЬВІВ – 2003

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі державного і муніципального управління Тернопільської академії народного господарства Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
МЕЛЬНИК Алла Федорівна,
Тернопільська академія народного господарства, проректор з наукової роботи, завідувач кафедри державного і муніципального управління

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
ПОПЛАВСЬКА Жанна Василівна,
Національний університет “Львівська політехніка”, кафедра теоретичної економіки та економіки України

кандидат економічних наук, доцент
САЖИНЕЦЬ Степан Йосипович,
Львівський регіональний інститут державного управління Української академії державного управління при Президентові України, декан факультету економіки і менеджменту

Провідна установа: Київський національний економічний університет, кафедра макроекономіки та державного управління, м. Київ

Захист відбудеться “8” квітня 2003 року о 13³⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д35.051.01 у Львівському національному університеті імені Івана Франка за адресою: 79005, м.Львів, проспект Свободи, 18, корпус економічного факультету, ауд. 115

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка за адресою: 79605, м.Львів, вул. Драгоманова, 5

Автореферат розісланий “24” лютого 2003 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

ПАНЧИШИН С.М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Здійснення соціально-економічних реформ в Україні, спрямованих на забезпечення стабільних умов життя та підтримку належного рівня добробуту населення, як і адаптація промислового виробництва до загальносвітових тенденцій розвитку, пов'язаних з формуванням постіндустріальної економіки, вимагають посиленої уваги до процесу здійснення структурних перетворень в промисловості. Саме з структурною політикою пов'язаний комплекс специфічних завдань перехідного періоду - від формування сучасного ринкового середовища до подолання екстенсивного типу розвитку промисловості країни (регіонів), усунення численних деформацій її структури. Реалізація зазначених цілей вимагає розробки відповідного організаційно-економічного механізму структурної корекції промислового виробництва.

З часу набуття Україною незалежності проблеми структурних диспропорцій, накопичених ще в 60-70-х роках ХХ століття, не тільки не були вирішені, але і значно загострились. Таку ситуацію спричинило як цілковите ігнорування важливості структурної трансформації промислового виробництва в напрямку формування раціональної структури, яка відповідає сучасним вимогам та принципам ринкової економіки, недостатнє врахування особливостей регіонального розвитку при визначенні мети і завдань структурної перебудови, так і періодичне прийняття окремих законодавчих та нормативних документів щодо структурної корекції, дія яких була спрямована лише на реформування окремих галузей промисловості і не носила ознак послідовності та системності. Актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена необхідністю комплексного наукового обґрунтування концепції подальшого розвитку промислового виробництва за умов трансформації соціально-економічних відносин в національному та регіональних масштабах, визначення магістральних шляхів реалізації пріоритетних напрямків структурної корекції промисловості регіону в напрямку забезпечення інноваційно-інвестиційного типу економічного зростання, подолання "іміджу" країни, промислове виробництво якої має, переважно, сировинну і напівфабрикатну зорієнтованість.

Окремі аспекти дослідження структурної корекції промислового виробництва висвітлені в працях вітчизняних (О.Амоша, Б.Андрушків, П.Багрій, Ю.Бажал, А.Бельчук, С.Біла, Є.Бойко, В.Бородок, А.Гальчинський, В.Геєць, С.Генсірук, М.Долішній, Л.Збаразька, Л.Ігнатовський, Д.Карпукін, В.Коломийчук, В.Коломойцев, М.Колосовський, І.Лукінов, М.Мальський, А.Мельник, І.Михасюк, М.Павловський, Ф.Поклонський, Ж.Поплавська, В.Поповкін, Я.Побурко, Н.Прокопенко, В.Рижих, В.Рималов, А.Савченко, С.Сажинець, В.Селезньов, Д.Чистилін, М.Чумаченко, А.Чухно) та зарубіжних (Т.Бескен, О.Бузгалін, А.Вебер, К.Гайтані, В.Голесовський, Р.Грегорі, А.Льош, Х.Ньюмен, М.Портер, В.Прайс, М.Седлак, В.Спіцнадель, Л.Тойсфен, Е.Фрезе, С.Хейман, Т.Хіросі) вчених.

Проте в науковій літературі відсутні цілісні та інтегровані дослідження структурної перебудови промислового виробництва та організаційно-економічних основ його структурної корекції на регіональному рівні. Об'єктивна необхідність розв'язання проблеми структурних диспропорцій на рівні регіону зумовлена децентралізацією управління з передачею значної частини відповідальності за розвиток економіки з центру на місця, а також суттєвою залежністю економічного зростання на мезорівні від ефективної структури економіки (в т.ч. промисловості). В теоретико-методологічних розробках науковців та прийнятих управлінських рішеннях економістів-практиків не знайшли достатнього обґрунтування і чіткості викладу питання щодо сутності та базових принципів функціонування організаційно-економічного механізму структурної корекції промисловості на сучасному етапі соціально-економічного розвитку України, оцінки трансформаційних змін в структурі промислового виробництва регіону, врахування низки ендогенних та екзогенних чинників впливу та проблеми поєднання важелів державного регулювання структурних реформ з елементами ринкової саморегуляції. Відсутність дієвої структурної корекції промислового виробництва в умовах соціально-економічної трансформації національної економіки, ефективного організаційно-економічного механізму адаптації структури промисловості до завдань формування “нової економіки”, а також в умовах розширення прав регіонів щодо аллокації фінансових та матеріальних ресурсів при реалізації соціально-економічної політики, спрямованої на збалансований розвиток адміністративно-територіальних одиниць, обумовили вибір теми, визначили головну мету та основні завдання дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконувалась згідно з планом наукових досліджень і є складовою частиною науково-дослідної роботи кафедри державного і муніципального управління Тернопільської академії народного господарства “Організаційно-економічний механізм реформування і розвитку економіки регіону в умовах перехідного періоду до ринкових відносин” (№ державної реєстрації 0101U000260). Автор працював в рамках дослідження механізму структурної перебудови промисловості регіону.

Мета і завдання дослідження. *Метою* написання дисертаційної роботи є розробка теоретичних і методичних положень, наукових та практичних рекомендацій щодо удосконалення організаційно-економічного механізму структурної корекції промислового виробництва регіону на період формування ринкових відносин та подальшу перспективу. Реалізація мети дослідження обумовила об'єктивну необхідність виявлення та розв'язання наступного комплексу *завдань*:

- теоретичний аналіз концептуальних підходів щодо визначення сутності і значення структурної корекції промислового виробництва в транзитній економіці;
- виявлення специфіки здійснення структурних реформ в українському промисловому виробництві порівняно з структурними перетвореннями в промисловості інших країн світу;

- вироблення методичних рекомендацій щодо оцінки потенціалу промисловості регіону як основи визначення пріоритетів її структурної корекції;
- здійснення емпіричного аналізу організаційних та економічних механізмів системної трансформації структури промислового виробництва в фінансовому, інвестиційному, інноваційному, інституційному, соціальному, екологічному аспектах, виявлення наслідків їх дії на обґрунтування пріоритетів структурних реформ промислового виробництва та зміни комплексу його структур (секторної, відтворювальної, територіальної, галузевої, технологічної) під впливом ринкоутворюючих процесів;
- обґрунтування рекомендацій щодо удосконалення системи організаційних та економічних механізмів державного впливу на структурну перебудову в промисловості на загальнодержавному і регіональному рівнях.

Об'єкт і предмет дослідження. В якості *об'єкта* дисертаційної роботи виступає структурна трансформація промислового виробництва регіону, яка знаходиться під впливом стихійних ринкових сил та свідомих дій держави в період проведення ринкових перетворень. *Предметом* дослідження, відповідно до поставленої мети і завдань, є організаційний та економічний механізми забезпечення структурної корекції промисловості регіону, теоретичні, методичні й прикладні аспекти проведення структурних реформ.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною базою дисертаційної роботи стали положення теорії ринкової економіки, теорії перехідної економіки, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених різних шкіл та напрямів, які стосуються основних аспектів, принципів ідей і концепцій з проблеми, що досліджується. Інформаційною основою є законодавчі та нормативні акти Верховної Ради України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів, офіційні матеріали Державного комітету статистики України та Фонду державного майна.

В роботі використано комплексний міждисциплінарний підхід, що ґрунтується на засадах управлінської науки, економіки, філософії, математичної статистики. У дисертації застосовано наступні методи пізнання: діалектика та формальна логіка (для розгляду теорії державного регулювання структурними реформами); контент-аналіз (для актуалізації необхідності структурних перетворень); абстракція і синтез (для визначення сутності структурної перебудови); системний підхід (для кількісної характеристики глибини структурних змін, виокремлення сутності, складових та основних напрямків вдосконалення організаційно-економічного механізму структурної корекції промисловості); класифікація (для вивчення існуючих закономірностей трансформації структури промисловості та узагальнення підходів щодо механізмів реалізації структурних реформ); економіко-статистичний (для виявлення динаміки основних показників соціально-економічного розвитку країни та регіону, виявлення їх найважливіших тенденцій і

закономірностей); метод експертних оцінок (для формування пропозицій щодо вдосконалення програмно-цільових підходів в структурній корекції промисловості).

Наукова новизна одержаних результатів. Внаслідок проведеного дослідження отримано нові наукові результати, які містять пропозиції щодо удосконалення теорії і практики структурних реформ в промисловому виробництві. Зокрема, в дисертації:

- поглиблено теоретико-методологічні засади дослідження проблеми структурної політики: запропоновано авторське визначення поняття “організаційно-економічний механізм структурної корекції промислового виробництва”, під яким розуміється плановірно організований комплекс форм та методів свідомого впливу на структуру промисловості, за допомогою якого суспільство, враховуючи пріоритети і принципи економічного розвитку, досягає бажаного ефекту (раціональної та ефективної структури); уточнено формулювання категорії “структура промислового виробництва” доповненням характеристик структури (галузева, регіональна, секторна, технологічна) поняттям “підприємницька структура промисловості”, під якою розуміється співвідношення між великим, середнім і малим бізнесом у виробництві промислової продукції; доповнено трактування дефініції “промислова політика” виокремленням в її складі блоку структурних змін та чотирьох рівнів структурної трансформації (інституційного, макроекономічного, мезоекономічного, мікроекономічного);

- запропоновано методику аналізу структурних змін в промисловості регіону за допомогою використання коефіцієнту структурної трансформації, розрахунок якого дозволяє визначати вектор корекції, виявляти основні позитивні та негативні ознаки формування сучасної структури промислового виробництва; розроблено методичний інструментарій визначення пріоритетних сфер виробництва при проведенні структурних зрушень на основі оцінки потенціалу промисловості та розрахунку показників спеціалізації;

- вперше здійснено класифікацію галузей промислового виробництва регіону за типами технологічних укладів, яка дозволяє виявляти глибину структурних зрушень та оцінювати якість корекції структури промисловості. На основі цього розроблено механізм стимулювання державними органами влади інноваційної діяльності виробників в напрямку вдосконалення технологічної та відтворювальної структури промисловості, суть якого полягає в законодавчій фіксації частки інноваційних витрат у ВВП, пріоритетному ресурсному забезпеченні інновацій, податковому стимулюванні інноваційно активних фірм, субсидюванні пріоритетних виробництв в частині інноваційних витрат;

- обґрунтовано для використання в процесі прийняття управлінських рішень щодо структурних реформ низку індикаторів ефективності приватизаційних змін, в якості яких запропоновано показники: фінансової стійкості, ризику банкрутства, рівня зношення основних фондів, конкурентоспроможності, ступеня завантаженості виробничих потужностей;

- аргументовано і запропоновано для реалізації кластерну модель промислового розвитку на регіональному рівні, яка, зважаючи на численні переваги та перспективність впровадження (ефекти синергії, масштабу, охоплення) здатна якісно змінити структуру промислового комплексу, підвищити конкурентоспроможність його продукції та вивести регіон на якісно новий рівень економічного зростання. Вперше обґрунтовано стратегії розвитку пріоритетних галузей промисловості регіону для впровадження кластерної моделі, подано логіку утворення кластер-структур, концепцію управління кластерною асоціацією в промисловому виробництві та класифікацію заходів, необхідних для поширення кластерної моделі (законодавчих, економічних, інфраструктурних, гуманітарних);

- в контексті формування ефективної структури промислового виробництва запропоновано доповнити систему економічних стимуляторів наступними важелями: звільнення від оподаткування прибутку комерційних банків, отриманого в результаті виробничого інвестування; звільнення від податку на прибуток підприємств, якщо прибуток спрямовується на закупівлю ліцензій та фінансування НДДКР; надання податкового кредиту виробникам інноваційної продукції.

Практичне значення одержаних результатів. Практична цінність дисертації полягає в тому, що розроблені в ній теоретичні положення і методичні підходи до реалізації складових організаційно-економічного механізму структурної корекції промислового виробництва можуть бути використані при формуванні державної регіональної політики, в аналітичній та прогностичній роботі територіальних органів державного управління, господарських організацій, при розробці регіональних програм структурної перебудови економіки, координації підприємницької діяльності, виробленні виважених економічних рішень щодо регулювання структурних змін в промисловому комплексі.

Результати дослідження впроваджені в роботі головного управління економіки Тернопільської обласної державної адміністрації та департаменту економіки Тернопільської міської ради (довідки впровадження №01/1-480 від 24.09.2002 р., №224 від 29.10.2002 р.), у навчальному процесі Тернопільської академії народного господарства при викладанні дисциплін “Державне регулювання економіки” і “Макроекономіка” (акт впровадження №230 від 13.06.2002 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійно виконаною науковою працею, в якій викладено авторський підхід до вирішення структурних проблем, що виникають в економіці країни та її регіонах в умовах перехідного періоду через деформацію структури та низьку конкурентоспроможність виробництва. Усі результати, що складають сутність дисертаційної роботи, отримані автором особисто. З наукових праць, опублікованих в співавторстві, в дисертації використано лише ті ідеї і положення, які є результатом особистої роботи здобувача.

Апробація результатів дисертації. Результати дисертаційного дослідження доповідалися, обговорювалися та отримали позитивну оцінку на 20 міжнародних та всеукраїнських конференціях, наукових семінарах, зокрема: міжнародній науково-практичній конференції “Україна на порозі XXI століття: економіка, державність” (30-31 березня 2000 р., м.Вінниця), всеукраїнській науковій конференції “Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання” (12-14 грудня 2000 р., м.Донецьк), науково-практичній конференції “Ефективність державного управління (регіональний аспект)” (22 січня 2001 р., м.Львів), науково-практичному семінарі “Современный бизнес: проблемы, тенденции, перспективы” (3 березня 2001 р., м.Донецьк), міжнародній науковій конференції “Україна в XXI столітті: формування економічної системи” (3-5 травня 2001 р., м.Львів), п’ятій міжнародній науково-практичній конференції “Фінанси України” (23 травня 2001 р., м.Дніпропетровськ), міжнародній науково-практичній конференції “Економічний аналіз в Україні на початку XXI століття” (23-24 жовтня 2001 р., м.Тернопіль), всеукраїнській науково-практичній конференції “Трансформація системи державного регулювання економіки на завершнні XX століття” (13-14 листопада 2001 р., м.Тернопіль), всеукраїнській науково-практичній конференції “Економічні проблеми розвитку регіонів та підприємств на початку XXI століття” (22-23 листопада 2001 р., м.Полтава), міжнародній науковій конференції “Бізнес на Поділлі: стратегія, організація, ефективність” (23 листопада 2001 р., м.Хмельницький), науково-практичній конференції “Бюджетно-податкова політика в Україні” (20-22 грудня 2001 р., м.Ірпінь), міжнародній науково-практичній конференції “Фінансово-кредитне регулювання ділової активності господарюючих суб’єктів” (26-27 вересня 2002 р., м.Львів). Наукові результати дослідження обговорювалися та отримали схвальні відгуки на наукових семінарах кафедри державного і муніципального управління Тернопільської академії народного господарства в 2001-2002 рр.

Публікації. Результати дисертаційної роботи віддзеркалено в 30 наукових працях загальним обсягом 8,01 друк. арк., з яких 7,38 друк. арк. належать особисто автору. З опублікованих праць - 13 статей і 17 тез доповідей у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій. У фахових наукових виданнях надруковано 12 статей.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, десяти параграфів, загальних висновків, списку використаної літератури (308 найменувань) та 23 додатків. Зміст роботи викладено на 211 сторінках, проілюстровано в 56 таблицях та 21 рисунку (в т.ч. 38 сторінок додатків містять 26 таблиць, 9 рисунків та 2 анкети).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У *вступі* обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету та завдання, визначено об’єкт, предмет і методи дослідження, виділено наукову новизну та особистий внесок

дисертанта в розробку наукових результатів, розкрито теоретичне і практичне значення одержаних висновків, форми їх апробації.

У *першому розділі* “**Теоретико-методологічні засади структурної корекції промислового виробництва в умовах формування ринкових відносин**” розглянуто теоретичні та методологічні підходи до характеристики структурної корекції в умовах перехідного періоду; визначено місце і роль структурної політики в складі промислової політики України; досліджено структуру промислового виробництва за різними характеристиками; визначено критерії ефективності структурних змін; проаналізовано механізми впливу на структуру промислового сектора в розвинутих країнах світу і обґрунтовано необхідність державного регулювання структурних реформ; з’ясовано сутність організаційно-економічного механізму структурної корекції промислового виробництва; сформовано інструментарій дослідження структурної корекції промисловості за допомогою загальнонаукових та емпіричних методів.

Проведення контент-аналізу економічної літератури дозволило виявити, що найбільш актуальною темою дослідників останньої третини ХХ - початку ХХІ століття виступають структурно-перебудовчі процеси, які відбуваються в перехідних економічних системах. Особлива увага приділяється трансформації структури промислового виробництва, як найбільш деформованої ланки національної економіки. Проте однастайності думок щодо сутності та значення структурної трансформації в працях вітчизняних і зарубіжних вчених не спостерігається. Як правило, структурні зміни розглядаються виключно на рівні суб’єктів господарювання, а ототожнення понять “реструктуризація”, “структурна корекція” і “структурна трансформація” не дозволяє розробляти теоретично обґрунтовані рекомендації щодо структурних змін, спрогнозувати наслідки структурно-перебудовчих процесів та виробляти механізм їх координації.

В дисертації, на основі вивчення та узагальнення різноманітних підходів щодо сутності структурних реформ, обґрунтовано, що структурна трансформація пов’язана зі зміною пропорцій в структурі промисловості під впливом як саморегульованих механізмів ринку (перелив капіталу), так і цілеспрямованих дій уряду (промислова політика). Проте в умовах транзитної економіки України, в якій реформування планового господарства в напрямку формування ринкового середовища відбувається швидкими темпами і не є системним, коли більшість інститутів ринку діють в надто обмеженій площині або ще не сформовані, необхідно проводити структурну корекцію промислового виробництва щодо досягнення оптимальних структурних пропорцій та взаємозв’язків між ними під постійним державним контролем. Це підтверджується “теореомою магістралі” П.Семюелсона, яка апелює до актуальності урядової підтримки під час проведення структурних реформ. Виходячи з зазначеного, здобувачем запропоновано наступне визначення: структурна корекція промислового виробництва - це комплексно-перманентні заходи

організаційного, економічного, адміністративного, правового та технічного характерів, що призводять до формування якісно нової структури промисловості на усіх рівнях управління, здатної сприяти економічному зростанню в умовах нестабільного конкурентного середовища і технологічного прогресу.

В умовах перехідної економіки особливої актуальності набуває дирижистський підхід щодо регулювання структурних змін, своєрідна “творча руйнація” застарілих та неефективних структур під постійним контролем держави в бік обраних пріоритетів з метою встановлення оптимальних пропорцій в структуроутворюючих процесах. В промисловому секторі України реформуванню повинні підлягати усі види структур, оскільки структурні “викривлення” притаманні структурі промисловості в контексті всіх її характеристик, що об’єктивізує необхідність цілеспрямованої структурної політики.

В роботі стверджується, що пануюче ототожнення промислової та структурної політики в працях багатьох науковців є некоректним, і наголошено, що промислова політика включає, крім структурної складової, і науково-технічну, інституційну, інтеграційну, інвестиційну, соціальну, функціональну та цільову компоненти. Як складова частина соціально-економічної політики, структурна політика відображає відношення держави до структури та структурних перетворень як засобу вирішення стратегічних і тактичних завдань національної економіки, визначає цілі, завдання, напрямки та механізм діяльності органів влади в процесі встановлення найбільш оптимальних пропорційних залежностей та структурних зв’язків між різними елементами і підсистемами в економіці, її сферах, рівнях, відтворювальних стадіях і процесах. Структурна політика в промисловому виробництві передбачає та обґрунтовує цілі і характер структурних перетворень, визначає пріоритетні ланки реформування, можливості досягнення оптимальних співвідношень між структурними елементами. Необхідність вироблення науково виваженої державної регіональної структурної політики обумовлена як поляризацією територіального розвитку України, що з року в рік зростає, так і посиленням ролі адміністративно-територіальних одиниць в процесі забезпечення макроекономічного зростання з акцентуванням уваги на власних матеріальній та фінансовій базах.

Другий розділ “Характеристика структурно-регулюючих механізмів трансформаційних процесів в промисловому виробництві регіону” присвячений аналізу потенціалу та стану розвитку промисловості регіону як основ для визначення пріоритетів структурної корекції; дослідженню впливу задіяних механізмів (інституційних реформ, інноваційних змін, переорієнтації інвестицій) на структурну корекцію промислового виробництва; обґрунтуванню методики оцінки структурних змін.

На основі оцінки соціально-економічного потенціалу, проведених розрахунків показників галузевого випередження росту, локалізації, виробництва продукції промисловості на душу

населення, коефіцієнтів фінансового стану, здобувачем виділено галузі спеціалізації промислового виробництва регіону (Тернопільської області), пріоритетні для структурних реформ, до яких відносяться: машинобудування і металообробка, промисловість будівельних матеріалів, легка і харчова промисловість. Ці сфери виробництва є пріоритетними з точки зору підвищення конкурентоспроможності економіки регіону, виведення його на якісно новий рівень економічного розвитку, максимального задоволення потреб населення території.

В процесі дослідження галузевої структури промислового виробництва регіону було виявлено низку об'єктивних і суб'єктивних чинників, що впливають на її трансформацію. До об'єктивних чинників віднесено: конкуренцію з боку імпорتنих товарів; зупинку роботи підприємств, орієнтованих на задоволення інвестиційного попиту в умовах низької купівельної спроможності населення, малодоступності кредитних ресурсів; невідповідність управлінського персоналу господарських одиниць багатьох галузей працювати в нових умовах, що постійно змінюються. До суб'єктивних чинників віднесено: відсутність виваженої ідеології та стратегії структурної корекції промислового виробництва як на національному, так і на регіональному рівнях; зволікання з виконанням Програми структурної перебудови економіки України; низький рівень впливу органів державної влади та місцевого самоврядування на зміни в структурі промисловості.

Динаміка структурних зрушень в галузевій та секторній структурах промисловості обчислена за допомогою запропонованого коефіцієнта структурної трансформації (модифікованого):

$$Ks = (\sum(f_i - f_0) / 100), \quad (1)$$

де Ks - коефіцієнт структурної трансформації промислового виробництва, f_i, f_0 - питома вага галузі в обсязі промислового виробництва поточного і базового періодів, $(f_i - f_0)$ - вектор зміни структури (позитивне значення вектору вказує на зростання частки галузі в промисловому виробництві, негативне значення означає зниження частки галузі в промисловому виробництві).

Результати обчислень за запропонованою методикою в 1990-2001 роках (табл. 1) дозволили зробити наступні висновки: 1) показники структурних зрушень в енергетичній, паливній промисловості, чорній та кольоровій металургії, хімічній промисловості вказують на все зростаючу питому вагу капітало- та енергозатратних галузей виробництва (по країні в цілому та в регіоні зокрема); 2) в сферах виробництва, що визначають економічне становище регіону (машинобудування і металообробка, деревообробка і целюлозно-паперова, легка промисловість), відбулися структурні зрушення в бік погіршення галузевої структури промислового виробництва; 3) на регіональному рівні позитивні структурні зрушення спостерігаються в поліграфічній, борошномельно-круп'яній, скляній та фарфоро-фаянсовій, промисловості будівельних матеріалів та профільній галузі спеціалізації промислового виробництва Тернопільської області - харчовій промисловості, хоча в загальноукраїнських масштабах спостерігається негативна структурна зміна щодо неї; 4) коефіцієнт структурної трансформації, розрахований по формах власності

промислових підприємств, засвідчує зростання питомої ваги колективної та приватної власності в загальному обсязі промислової продукції, а також зниження частки державної власності.

Результати дослідження інвестування в промисловому виробництві дозволили виявити, що від динаміки інвестицій залежать результати структурної політики країни та регіону. Структуроутворююча функція інвестицій реалізується у визначенні майбутніх структурних зрушень через вкладання фінансових і майнових ресурсів в різні сфери виробництва. Здобувачем аргументовано, що вдосконалення структури промисловості корелюється з ефективною структурою капіталовкладень. Проте зміни в галузевій структурі інвестування в промисловість областей України засвідчують тенденцію зменшення капітальних вкладень в соціально-орієнтовані сфери та помітне зростання інвестицій в електроенергетику і чорну металургію, що є негативною ознакою при формуванні стратегії соціально-орієнтованої економіки. Такий розподіл інвестиційних потоків не відповідає пріоритетам структурної корекції промисловості досліджуваного регіону, оскільки стратегічно важливі для Тернопільської області сфери виробництва через брак інвестиційних ресурсів, відсутність підтримки з боку владних та ринкових інститутів втрачають свої конкурентні переваги, знижують обсяги виробництва, скорочують промислово-виробничий персонал, не проводять модернізацію.

Таблиця 1

Коефіцієнти зрушення галузевої та секторної структур промисловості (K_s) країни та регіону за 1990-2001 рр.

Структура	Показники, що характеризують зміну структури	Україна	Тернопільська область
Галузева	K_s -електроенергетика	0,090	0,037
	K_s -паливна промисловість	0,044	-
	K_s -чорна і кольорова металургія	0,178	-
	K_s -хімічна промисловість	0,004	0,028
	K_s -машинобудування і металообробка	-0,173	-0,075
	K_s -деревообробна і целюлозно-паперова промисловість	-0,006	-0,004
	K_s -промисловість будівельних матеріалів	-0,008	0,001
	K_s -скляна та фарфоро-фаянсова промисловість	-	0,033
	K_s -легка промисловість	-0,092	-0,215
	K_s -харчова промисловість	-0,012	0,194
	K_s -борошномельно-круп'яна та комбікормова промисловість	-	0,003
K_s -поліграфічна промисловість	-	0,003	
Секторна	K_s -приватна форма власності	0,003	0,016
	K_s -колективна форма власності	0,568	0,671
	K_s -державна форма власності	-0,575	-0,596
	K_s -комунальна форма власності	0,005	-0,091

Зроблено висновок, що зниження частки машинобудування в структурі капітальних вкладень майже в 6 разів, легкої промисловості - в 17 разів загрожує економічній самостійності регіону, дестабілізуючи наукомісткі виробництва, які в подальшому могли б виступати інвесторами інших галузей промисловості. В цьому контексті зростання обсягів виробництва в галузях промисловості, що визначають НТП і справляють мультиплікативний ефект на розвиток інших

виробництв, повинно стати шляхом до самозабезпечення територій, які є депресивними.

Аналіз структурно-трансформаційних процесів в промисловості регіону повинен базуватись на об'єктивній аналітичній базі щодо стану розвитку промислового виробництва, а також на оцінці ефективності капіталовкладень в пріоритетні сфери виробництва, що вимагає врахування низки ефектів від інвестування. Існуючі методики оцінки стану промислового виробництва в складі регіональної господарської системи не дозволяють аналізувати конкурентні позиції та значущість конкретної галузі промисловості для виявлення і відбору пріоритетів промислового розвитку територій, а більшість існуючих оцінок ефективності інвестиційної діяльності стосуються виключно економічної вигоди від реалізації того чи іншого проекту та потребують надто складних математичних обчислень за недостатності офіційних даних з багатьох питань. Для усунення цих недоліків автором запропоновано комплексну шкалу оцінки показників ефективності інвестиційної діяльності (економічний, екологічний, соціальний, ресурсний ефекти) та методику оцінки стану промислового виробництва регіону за низкою визначальних показників (значимість промисловості в економіці регіону, коефіцієнт випередження розвитку галузі промисловості, стійкість промисловості до спаду виробництва, рівень конкуренції в галузі промисловості). Зазначені підходи дозволяють виділяти галузі доцільної спеціалізації промислового виробництва регіону, виявляти дисбаланс між інвестиційними потоками в галузевому розрізі та пріоритетами розвитку промисловості регіону на довгострокову перспективу. В контексті зростання ролі передових технологій щодо якісної зміни структури промисловості доцільно виділяти параметри інноваційності, до яких дисертантом віднесено: наукомісткість, якість та конкурентоспроможність, техніко-економічний рівень, ступінь оновлення та експортабельність.

Спроба класифікації галузей промисловості регіону за типами технологічних укладів в розвитку науково-технічної та виробничої бази суспільства дозволила встановити, що за останні десять років переважна більшість галузей промисловості Тернопільської області перетворились з орієнтованих на зростання виробництва на регресивні, що сприяють його занепаду. Частка I-II технологічних укладів в розвитку промисловості регіону зросла на 48%, тоді як V і VI знизилась на 35%. Таке несприятливе становище спостерігається в усіх галузях промисловості, проте особливо небезпечним є збільшення питомої ваги I-III технологічних укладів в машинобудуванні, де частка V технологічного укладу скоротилась на 20% і на стільки ж зросла питома вага III та IV. Така тенденція означає суттєве послаблення інвестиційного потенціалу та конкурентоспроможності вітчизняної промислової продукції, йде в розріз з світовою практикою зростання наукомісткості виробництва.

Аналіз впливу інновацій на структурну корекцію промисловості, які дозволяють вдосконалювати відтворювальну і технологічну структури через якісне оновлення основних

виробничих фондів, технічне переоснащення та розвиток наукомістких виробництв, свідчить про необхідність розробки механізму стимулювання інновацій, який би поєднував централізоване регулювання інноваційного процесу з приватними ініціативами. В запропонованому автором механізмі передбачено, що роль центральних та місцевих органів влади в продукуванні та підтримці мотивації до інноваційної діяльності промислових підприємств повинна полягати: по-перше, в створенні оптимальної нормативно-правової бази з розробки стратегії інноваційного розвитку і посилення конкуренції в інноваційній сфері; по-друге, в законодавчій фіксації частки інноваційних витрат у ВВП не менше 2%; по-третє, в пріоритетному ресурсному забезпеченні інновацій в умовах дефіцитності ресурсів та участі високотехнологічних підприємств в реалізації державних та регіональних інвестиційних програм за рахунок кредитних ресурсів; по-четверте, в податковому стимулюванні інноваційних підприємств (пільги з податку на прибуток для інноваційно активних фірм); по-п'яте, в проведенні конкурсів інвестиційних проектів на розміщення централізованих ресурсів в наукоємних перспективних виробництвах; по-шосте, в цільових гарантіях для підприємств, що використовують інноваційні кредити та зниженні відсоткових кредитних ставок з реалізації високоефективних інноваційних проектів; по-сьоме, в субсидюванні пріоритетних виробництв в частині інноваційних витрат та програмно-цільовому контрактному фінансуванні витрат на НДДКР.

В контексті поставлених завдань в дисертації приділена увага інституційним реформам в промисловому виробництві, які є неодмінною умовою оптимізації співвідношення факторів виробництва і формування нових структурних пропорцій на усіх рівнях національного господарства. Відмічено, що основним чинником структурних змін у відносинах власності є приватизація, в якій виділено блок структурних цілей (розвиток конкурентного середовища, прискорення НТП, модернізація виробництва, розширення асортименту товарів, підвищення ефективності капіталовкладень). Доведено, що процедури банкрутства, санації і реструктуризації окремих підприємств сьогодні не справляють реального впливу на структурну корекцію промисловості.

Відмічено, що в умовах трансформаційного періоду зростає роль створення висококонкурентного середовища через механізм антимонопольного регулювання та розвиток малого бізнесу. Проте, якщо станом на 1.01.1998 р. в Тернопільській області існувало 33 природних монополії та 54 інших суб'єкти монопольних утворень, 120 монополізованих ринків, то до 2002 р. кількість природних монополій зросла майже на 9%, а інших суб'єктів монополій - на 63%, монополізованих товарних ринків - на 56%, що вказує на негативний вектор структурних змін промислового виробництва, посилення його монополізації та диспропорційності щодо формування цінових чинників розподілу прибутків між галузями та окремими підприємствами. В області сформувався цілий масив господарських одиниць, щодо яких доцільно проводити

демонополізацію, оскільки вони займають високі частки на ринках та спричиняють численні бар'єри вступу для інших суб'єктів господарювання, особливо малого та середнього бізнесу. З метою посилення ролі малого і середнього підприємництва, зміцнення їх структуроутворюючої дії автором запропоновано вирішення чотирьох блоків питань: нормативно-правового забезпечення (прийняття та моніторинг законодавчих актів), кадрової допомоги (підвищення кваліфікації, проведення тренінгів), фінансово-кредитної підтримки (взаємне кредитування, лізинг, селенг), інформаційно-консультативної допомоги (семінари, створення консалтингових груп, бізнес-центрів та бізнес-інкубаторів).

В третьому розділі “Удосконалення організаційно-економічного механізму структурної корекції промисловості регіону в спектрі стратегії економічного зростання” обґрунтовано кластерну модель розвитку промислового виробництва; сформовано рекомендації з вдосконалення практики розробки та реалізації програм структурної корекції промисловості, а також щодо застосування економічних регуляторів структурних реформ.

Цільова трансформація структури промисловості в напрямку випереджуючого розвитку науково-технічних виробництв та галузей, що працюють на задоволення споживчого попиту населення, підвищення ефективності стратегічного розвитку регіону, динамічного функціонування господарських одиниць, що продукують високоякісну та конкурентоспроможну промислову продукцію, вимагає пошуку варіанту оптимального організаційного механізму, який би зміг розв'язувати ці проблеми. В дисертації обґрунтовано необхідність використання в цьому контексті моделі кластерного розвитку промислового виробництва, що позитивно апробована у високорозвинутих країнах світу. Автором відмічено, що кластери більш ефективно та раціонально використовують наявний капітал; допомагають підприємствам, що входять в кластер, економніше витратити ресурси; контролюють цілеспрямованість і стратегічність використання залучених інвестицій; прискорюють спеціалізацію, підвищують якість продукції та зростання обсягів виробництва; поділяють ринок на сегменти; збільшують асортимент продукції та створюють нові фірми; прискорюють впровадження нових технологічних процесів; мінімізують зайві виробничі потужності та оптимально розподіляють прибутки і витрати між членами кластеру.

Аналіз галузей промислового виробництва регіону дозволив виділити стратегії розвитку пріоритетних сфер для впровадження кластерної моделі. Так, наприклад, зважаючи на потужну виробничу базу, внутрішній ринок, близьке розташування до сировинних ресурсів, для харчової промисловості регіону вигідною до реалізації є стратегія “Виробництво та переробка продуктів харчування для внутрішніх і зовнішніх ринків збуту”. Орієнтація на цю стратегію дозволить збільшити обсяги виробництва продукції, покращити її якість, оновити асортимент та розширити ринки збуту. Конкурентні переваги будуть досягатись ефектом масштабу. Кластерну модель розвитку харчової промисловості Тернопільської області реалізовуватимуть промислові одиниці,

які утворюють “ядро” кластера, а також наукові установи, фермерські господарства та консультативні центри. Торговельні та посередницькі організації різних форм власності сприятимуть швидкому доведенню продукції до кінцевого споживача.

Швидкий оборот капіталу, наявність спеціалізованих навчальних установ та кваліфікованого персоналу, розгалужені оптові та роздрібні ринки легкої промисловості Тернопільської області дають можливість реалізовувати стратегію “Виробництво товарів широкого вжитку, конкурентоздатних на внутрішніх і зовнішніх ринках збуту”. Це дозволить залучати інвестиційні ресурси, підвищувати ефективність використання виробничих потужностей, виробляти високоякісну продукцію. Причому, на відміну від харчової промисловості, де перспективною є стратегія віолентів (невисокий прибуток на одиницю продукції, значний обсяг реалізації), в легкій промисловості регіону можна використовувати стратегію комутантів (виробництво ексклюзивних товарів з орієнтацією на нові потреби). В кластер легкої промисловості можуть ввійти швейні, трикотажні та галантерейні фабрики, наукові установи, консультативно-інформаційні центри, торгово-посередницькі організації.

Машинобудівний комплекс Тернопільської області, володіючи потужною виробничою базою, несе значні витрати на утримання об’єктів соціальної інфраструктури, недостатньо використовує новітні технології, що вимагає в перспективі реалізації стратегії “Виробництво продукції для потреб сільського господарства і товарів народного споживання” на інноваційній основі. Це дозволить вдосконалювати номенклатуру продукції, залучати інвестиції. Бажаною для впровадження в машинобудування є довгострокова стратегія експлерентів (виробництво продукції на новій технологічній базі з залученням наукових співробітників для розробки прогресивних видів машин, обладнання, пристроїв). Стратегія патієнтів (орієнтація на вищий рівень достатку) для галузей промисловості регіону на сьогодні є недосяжною, зважаючи на низький рівень доходів громадян та збитковість багатьох секторів економіки.

Аналіз практики реалізації регіональних програм структурної перебудови економіки області та України дозволив зробити висновок про їх недостатню ефективність. В дисертації обґрунтовано важливість та доцільність використання програмно-цільового підходу в управлінні структурною корекцією промислового виробництва регіону; запропоновано структуру регіональної програми структурної перебудови на основі блоків (аналітичний, прогнозний, цільовий, програмний, конструктивний, організаційний, ресурсний); розроблено механізм реалізації програми через організаційну структуру матричного типу за принципом “плаваючого лідерства”; виділено індикатори програми, що дозволяють визначати ступінь досягнення намічених завдань; за допомогою методу експертних оцінок побудовано блок підпрограм програми структурної корекції промисловості, які дозволять ефективно реалізувати мету створення досконалої структури промислового виробництва, спроможної продукувати конкурентоспроможну продукцію

та підвищувати життєвий рівень населення (“Формування інноваційної моделі розвитку”, “Підвищення рівня конкурентоспроможності виробництва”, “Покращення фінансового забезпечення реструктуризації”, “Посилення соціальної орієнтованості виробництва”, “Поглиблення спеціалізації та кооперації внутрішньо-господарських зв’язків”, “Інформаційне, інфраструктурне та науково-методичне забезпечення”).

Аналіз використання економічних важелів впливу на формування структури промисловості регіону дозволив автору запропонувати: впровадити регресивну шкалу оподаткування поточних доходів ефективно працюючих підприємств, яка створює стимули реанімації їх інвестиційної активності, що сприяє, в свою чергу, запуску механізму інвестиційного мультиплікатора за рахунок переливу інвестиційного попиту по ланцюгах міжгалузевих взаємодій; змінити умови надання довгострокового інвестиційного кредиту для виробничих інвестицій через передбачення процедури звільнення від оподаткування прибутку комерційних банків, отриманого в результаті виробничого інвестування; стимулювати власні інвестиції промислових підприємств через застосування податкових пільг лише за умови спрямування усього приросту прибутку, що отримав пільгу, на поповнення обігових коштів, інвестиції та інновації.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне обґрунтування та нове розв’язання проблеми формування організаційно-економічного механізму структурної корекції промисловості на регіональному рівні в умовах трансформації економіки країни. За результатами проведених досліджень здобувач дійшов наступних висновків і пропозицій:

1. Транзитний період розвитку економіки України потребує виваженої корекції структури промислового виробництва з домінуванням наукоємних галузей, які виробляють продукцію з високим ступенем обробки (машинобудування, легка промисловість). “Нова економіка”, властива постіндустріальному суспільству, вимагає адекватної структурної трансформації й української промисловості. Конкурентні переваги країн та регіонів сьогодні полягають вже не стільки в наявності та ефективній експлуатації традиційних факторів виробництва, скільки в перебудові структури промислового виробництва на користь підприємств, пов’язаних з інформацією, наукою і технікою, що стало каталізатором прискореного розвитку Японії, США та багатьох європейських держав.

2. Актуальність структурних реформ в Україні обумовлена також консервацією сформованих пропорцій структури промислового виробництва України, яке відіграє значну роль у формуванні ВВП та валової доданої вартості регіонів, є визначальним фактором комплексформування, інтегратором досягнень НТП, отже, і пріоритетним для найінтенсивніших структурних змін. Численні диспропорції структури промисловості з її невідповідністю завданням розвитку української економіки як незалежної самостійної держави не дозволяють вітчизняному

індустріальному комплексу стати головним реципієнтом передових досягнень НТП. Підвищення наукоємності промисловості сьогодні є єдиним засобом адаптації до нових умов відтворення, проявом здатності ринкового механізму вести ефективний відбір оптимальних для кожного конкретного етапу господарського розвитку ресурсів.

3. В умовах перехідної економіки особливо зростає необхідність державного цілеспрямованого управління структурною перебудовою за допомогою арсеналу правових, адміністративних та економічних методів. Держава є важливим інститутом цілеспрямованого впливу на структуроутворюючі процеси на національному та регіональному рівнях. Структурна політика держави в промисловому виробництві полягає в передбаченні та обґрунтуванні цілей та характеру структурних перетворень промисловості, визначенні її пріоритетних ланок та досягненні оптимальних співвідношень між ними, подоланні диспропорцій, що виникають між окремими сферами виробництва, сприянні досягненню такої структури, за якої на сьогоднішньому історичному етапі забезпечується економічне зростання та вирішення актуальних соціально-економічних проблем. Досягнення ефективних структурних пропорцій на регіональному рівні є об'єктивним каталізатором вирішення проблем самодостатності територій, виходу промисловості на зовнішні ринки, усунення “розриву” в рівнях соціально-економічного розвитку регіонів.

4. Аналіз структурних змін в промисловому виробництві регіону ґрунтується на розробленому та запропонованому у дисертації коефіцієнті структурної трансформації, розрахунок якого щодо галузевої та секторної структури промисловості дозволив оцінити структурні зміни в динаміці, їх вектор та зробити висновок щодо оптимальності трансформаційних процесів. Виявлене зростання частки базових галузей в загальному обсязі виробленого продукту регіону не відповідає стратегічним засадам розвитку території на перспективу та не кореспондується з програмними документами уряду щодо соціально-економічного розвитку країни, який повинен здійснюватись на високотехнологічній основі. В галузях, що визначають соціально-економічний потенціал промисловості регіону, відбуваються структурні зміни в бік їх диспропорційності.

5. Формування високотехнологічної структури промисловості регіону доцільно реалізувати на основі інноваційної політики. Співставлення галузевих структурних змін з технологією промислового виробництва дозволяє константувати різке скорочення прогресивних технологічних укладів у виробництві промислової продукції регіону, що особливо негативно позначається в машинобудівній та легкій промисловості. З метою забезпечення позитивних структурних зрушень в промисловості регіону запропоновано активне державне управління структурно-інноваційними перетвореннями, яке сприятиме збільшенню власних обігових коштів підприємств, активізації фінансування НДДКР.

6. Інституційні зміни в промисловому виробництві регіону відбуваються в умовах нестабільності, а кризові явища перехідної економіки видозмінюють загальний зміст багатьох

перетворень, спотворюють їх хід та наслідки, що й визначає тривалість транзитного періоду. Проблеми створення критичної маси ринкових інститутів пов'язані з неузгодженістю політики структурних реформ та зміни форм власності, що йде в розріз з світовим досвідом трансформації (розпорошення прав власності серед дрібних акціонерів, відсутність стратегічного інвестора, монополізм на товарних ринках, недостатній розвиток малого бізнесу).

7. В структуроутворюючих процесах промислового виробництва регіону важливу роль може відіграти формування кластерної моделі розвитку. Переваги кластерної моделі регіонального розвитку промисловості полягають в ефекті масштабу виробництва, ефекті охоплення та ефекті синергії. За умови дії усіх трьох ефектів малоприбуткові або збиткові виробництва можуть перейти нижню межу рентабельності за допомогою спеціалізації, що забезпечує зростання продуктивності праці та зниження собівартості вироблених товарів.

8. Врахування зарубіжного досвіду трансформації економічних систем підтверджує доцільність використання програмно-цільових підходів для вирішення проблеми структурних перетворень. В розробці регіональних програм знаходить реалізацію завдання побудови моделі демократичного регулювання структурою промисловості, для якої одним з визначальних елементів є програмні рішення. Регіональну програму структурної корекції промислового виробництва необхідно формувати шляхом її структуризації, а реалізовувати - за допомогою запропонованої організаційної структури матричного типу за принципом "плаваючого лідерства".

9. Вдосконалення організаційно-економічного механізму структурної перебудови промисловості регіону повинно відбуватись в напрямку узгодженої дії ринкових та владних регуляторів з посиленням акценту на останніх в умовах транзитної економіки. З метою комплексного впливу органів державного управління на структурну перебудову промислового виробництва регіону доцільно систему економічних регуляторів доповнити: звільненням від оподаткування прибутку комерційних банків, отриманого в результаті виробничого інвестування; пільговим оподаткуванням витрат на НДДКР; наданням пільгових інвестиційних кредитів підприємствам, які залучені до реалізації регіональної програми структурної перебудови.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Длугопольський О.В. Промисловий розвиток Тернопільської області: пріоритети структурних перетворень // Регіональні аспекти розвитку і розміщення продуктивних сил України: Зб. наук. пр. Вип. 4. -Тернопіль: Економічна думка, 2000. -С.94-97.

2. Длугопольський О.В. Проблеми переорієнтації інвестиційних потоків в пріоритетні галузі індустрії // Наук. зап. ТДПУ ім. В.Гнатюка. Серія: Економіка. -2001. -№7. -С.137-139.

3. Длугопольський О.В. Інноваційний процес в індустріальному комплексі регіону: аналіз тенденцій та напрямки регулювання // Наук. зап.: Зб. наук. пр. Вип. 10. Ч. 1. -Тернопіль: Економічна думка, 2001. -С.149-154.

4. Длугопольський О.В. Інноваційна діяльність як невід’ємна складова політики ефективних структурних перетворень в індустріальному виробництві: світовий досвід та українська специфіка // Вісн. ТАНГ. Вип. 16. -Тернопіль: Економічна думка, 2001. -С.74-79.

5. Длугопольський О.В. Приватизація як атрибут структурної трансформації промислових підприємств // Регіональні перспективи. -2001. -№5-6 (18-19). -С.81-83.

6. Длугопольський О.В. Стратегми державного управління індустріальним комплексом східноєвропейських країн: уроки трансформації // Наук. зап. ТДПУ ім. В.Гнатюка. Серія: Економіка. -2001. -№9. -С.124-127.

7. Длугопольський О.В. Аналіз структури та оцінка ефективності капіталовкладень в промислове виробництво регіону в умовах перехідної економіки // Вісн. ТАНГ. Вип. 18. -Тернопіль: Економічна думка, 2001. -С.46-48.

8. Длугопольський О.В. Сутнісна характеристика структурної трансформації промислового виробництва та її нормативно-правове забезпечення: методичні підходи // Наук. зап. ТДПУ ім. В.Гнатюка. Серія: Економіка. -2002. -№10. -С.164-168.

9. Длугопольський О.В. Економічна оцінка розвитку промислового виробництва регіону (на прикладі підприємств різних галузей промисловості Тернопільської області) // Вісн. ТАНГ. Вип. 2. -Тернопіль: Економічна думка, 2002. -С.11-21.

10. Длугопольський О.В. Оптимізація податкової системи як адекватна реакція на трансформаційні зміни перехідної економіки // Финансы. Учет. Банки. Сб. науч. тр. по матер. межрегион. науч.-практ. конф. “Налогообложение в промышленном регионе: теория, практика и перспективы развития”. Вып. 8. Ч. 2. -Донецк: ДонНУ, 2002. -С.486-490.

11. Длугопольський О.В. Актуальність процесу структурної перебудови промислового виробництва в умовах транзитної економіки // Економіка України: реалії, перспективи розвитку ринкових відносин. Президенту України, ВРУ, Уряду України, органам центральної та місцевої виконавчої влади: Аналітичні розробки, пропозиції наукових та практичних працівників: Міжвід. наук. зб. Т. 20. -Київ, 2000. -С.205-211.

12. Длугопольський О.В. Промисловий розвиток України як основа державотворення: історична ретроспектива // Матер. щорічн. наук.-практ. конф. “Ефективність державного управління (регіональний аспект)”. -Львів: ЛФ УАДУ, 2001. -С.42-45.

13. Длугопольський О.В. Формування ефективного власника як стратегічне завдання приватизаційних процесів в Україні // Матер. міжнар. наук. студ.-аспірант. конф. “Україна в ХХІ столітті: формування економічної системи”. -Львів: ЛНУ ім. І.Франка, 2001. -С.96-98.

14. Длугопольський О.В. До питання теоретичної сутності організаційно-економічного механізму структурної трансформації промислового виробництва регіону // Наук. зап. за матер.

наук.-практ. конф. “Україна в умовах ринкової трансформації економіки і сучасних форм господарювання”. -Чортків: ЧПБ, 2002. -С.28-31.

АНОТАЦІЯ

Длугопольський О.В. Організаційно-економічний механізм структурної корекції промислового виробництва регіону. -Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.02.03 - організація управління, планування і регулювання економікою. -Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2003.

Дисертаційне дослідження присвячене проблемі побудови організаційно-економічного механізму структурної перебудови промислового виробництва на регіональному рівні. В роботі досліджено вплив інституційних перетворень, науково-технічної політики, переорієнтації інвестиційних потоків на практичну реалізацію структурних реформ, сформуовано пропозиції щодо вдосконалення організаційного та економічного інструментарію здійснення структурної політики в контексті стратегії економічного зростання (запропоновано шляхи удосконалення практики розробки і реалізації регіональних програм структурної перебудови, розроблено кластерну модель функціонування промислового виробництва регіону як фактора ефективних структурних реформ, розглянуто основні напрямки вдосконалення економічних важелів структурної корекції промисловості).

Ключові слова: структурна політика; структура промислового виробництва; галузева, регіональна, відтворювальна, технологічна, зовнішньоекономічна, секторна, підприємницька структура; організаційно-економічний механізм структурної корекції промисловості; структурно-інноваційні перетворення; промислова політика.

АННОТАЦИЯ

Длугопольский А.В. Организационно-экономический механизм структурной коррекции промышленного производства региона. -Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.02.03 - организация управления, планирования и регулирования экономики. -Львовский национальный университет имени Ивана Франка, Львов, 2003.

Диссертация посвящена проблеме построения организационно-экономического механизма структурной перестройки промышленного производства на региональном уровне. В работе исследовано влияние институциональных преобразований, научно-технической политики, переориентации инвестиционных потоков на практическую реализацию структурных реформ, сформулированы предложения относительно совершенствования организационного и экономического инструментария проведения структурной политики в контексте стратегии экономического роста (предложено пути совершенствования практики разработки и реализации

региональных программ структурной перестройки, кластерную модель функционирования промышленного производства региона как фактора эффективных структурных реформ, рассмотрено основные направления совершенствования экономических рычагов структурной коррекции промышленности).

В первом разделе “Теоретико-методологические основы структурной коррекции промышленного производства в условиях формирования рыночных отношений” рассмотрены теоретические и методологические подходы к характеристике структурной коррекции в условиях переходного периода; определены сущность, место и роль структурной политики в составе промышленной политики Украины; выделены уровни структурной трансформации промышленного производства; обоснована актуальность проведения структурных реформ на уровне региона; исследована структура промышленности по различным характеристикам; определены критерии эффективности структурных изменений; проведен анализ механизмов влияния на структуру промышленного сектора в развитых странах мира и обоснована необходимость государственного регулирования структурных реформ; предложен авторский подход к определению категории организационно-экономического механизма структурной коррекции промышленного производства, под которым подразумевается планомерно организованный комплекс форм и методов осознанного влияния на структуру промышленности, с помощью которого общество, учитывая приоритеты и принципы экономического развития промышленности, достигает желаемых результатов; сформирован инструментарий исследования структурной коррекции с помощью общенаучных и эмпирических методов.

Второй раздел “Характеристика структурно-регулирующих механизмов трансформационных процессов в промышленном производстве региона” посвящен анализу потенциала и состояния развития промышленности региона как основ для определения приоритетов структурной коррекции; исследованию институциональных реформ, инновационных изменений и инвестиционного процесса в структурной коррекции промышленного производства; разработке авторской методики оценки структурных изменений; обоснованию необходимости проведения структурных реформ на научно-технической основе, отвечающей мировой практике трансформационных преобразований и стратегическим задачам развития Украины.

В процессе исследования отраслевой структуры промышленного производства региона был выявлен комплекс объективных и субъективных факторов, влияющих на ее трансформацию. К объективным факторам отнесены: конкуренция со стороны импортных товаров; остановка работы предприятий, ориентированных на удовлетворение инвестиционного спроса в условиях низкой покупательской способности населения и малодоступности кредитных ресурсов; неготовность управленческого персонала предприятий многих отраслей работать в новых условиях, которые постоянно меняются. К субъективным факторам отнесены: отсутствие четкой идеологии и

стратегии структурной коррекции промышленного производства как на национальном, так и на региональном уровнях; проблемы с реализацией Программы структурной перестройки экономики; низкий уровень влияния органов государственной власти, местного самоуправления на изменения в структуре промышленности.

В *третьем разделе* “Совершенствование организационно-экономического механизма структурной коррекции промышленности региона в контексте стратегии экономического роста” проводится обоснование кластерной модели развития промышленного производства; формируются рекомендации относительно совершенствования практики разработки и реализации программ структурной перестройки промышленности, а также экономических рычагов структурных реформ.

В диссертации обосновано, что кластер-структуры в промышленном производстве обладают многими конкурентными преимуществами (эффекты масштаба, охвата и синергии), которые содействуют переходу малоприбыльными фирмами нижней границы рентабельности благодаря специализации. Для реализации кластерной модели на региональном уровне разработаны предложения относительно совершенствования законодательных, экономических, гуманитарных инструментов, формирования необходимой инфраструктурной поддержки, а также предложена процедура управления кластерами в промышленности.

Практика реализации региональных программ структурной перестройки пока-зала свою недостаточную эффективность по причине несовершенного подхода к их формированию. Поэтому предложено разрабатывать программы через построение “дерева целей” и с помощью механизма реализации программ (организационную структуру матричного типа по принципу “плавающего лидерства”). В блоке экономических рычагов поддержки структурных реформ предложено: освобождение от налогообложения прибыли коммерческих банков, полученной от производственного инвестирования; освобождение предприятий от налога на прибыль, если прибыль направляется на закупку лицензий и финансирование НИОКР; введение налогового кредитирования для производителей инновационной продукции.

Ключевые слова: структурная политика; структура промышленного производства; отраслевая, региональная, воспроизводственная, технологическая, внешнеэкономическая, секторная, предпринимательская структура; организационно-экономический механизм структурной коррекции промышленности; структурно-инновационные преобразования; промышленная политика.

ANNOTATION

Dlugopolsky A.V. Organizing and economic mechanism of structural correction of the regional industry. -Manuscript.

The dissertation for applying for the candidate of economic sciences degree in specialty 08.02.03 - organization of management, planning and regulation of the economy. -Lviv Ivan Franko National University, Lviv, 2003.

The thesis is dedicated to the problem of structural reorganization of the industry on regional level. The organizing and economic mechanism of structural reorganization is grounded in the thesis, the work researches interrelations between institutional transformations, innovation policy and practical realization of the structural reforms, the recommendations concerning improvement of the economic and organizational approaches to the realization of structural policy in the context of the strategy of economic growth (the dissertation analyses the basic ways of improvement of practice of development and realization of the regional programs of structural reorganization, the cluster model of function of the regional industrial complex as a factor of effectual structural reforms is proposed).

Key words: structural policy; branch, region, reproduce, technology, external economy, sector, business structure; organizing and economic mechanism of structural reorganization of the industry; structural-innovational conversions; industrial policy.